

Paper

van

Leen La Rivière

student

7433867

studie

Religie en Gender,
Religie en Samenleving

Docent: Anne-Marie Korte
Universiteit Utrecht

April 2022

Manipulatie: een praktijk, die mensen onderdrukt

Inleiding: De oploeiende discussie rond het misbruik bij The Voice en misbruik door andere BN'ers roept veel oud zeer op bij slachtoffers van (religieuze) manipulatie. Mijn vrouw Ria is een slachtoffer van religieuze manipulatie. In 1999 schreef ze alles op in een boek *“Een scheur in je leven. Van religieuze manipulatie tot heelheid, het kostte een leven”*. Dat veroorzaakte nogal wat ophef en zo kwam ze in een EO-programma met Andries Knevel en daarna regende het reacties. Zij ging al die briefschrijvers uitnodigen voor slachtoffer meetings, welke 2x per jaar werden gehouden van 2000 – 2015, waarin een vast onderdeel was, wat doe je nu met die vreselijke ervaringen. Het antwoord: ga ze opschrijven en als er iets strafbaars is gebeurd, aangifte doen. Dit zorgde in de jaren erna voor diverse boeken die een aanklacht waren voor genderongelijkheid, manipulatie, dwang, misbruik, fraude. En als resultaat kwamen er meldpunten in diverse kerkgenootschappen.

Met mijn CNV-bestuur achtergrond (juist niet kerkelijk geduid, want kerken riepen sterke allergische reacties op) hielp ik vaak als dagvoorzitter. Ik herinner mij ook diverse schrijvende zaken, die op die dagen verteld werden. Die lotgenotendagen werden wisselend bezocht, het totaal is circa 250 responses (verschillende personen) en hiervan werden een 40 personen officieel lid van de vereniging tot bestrijding van geestelijke manipulatie. De respondenten zijn te verdelen in ongeveer 50% vrouw, 50% man en dat is opmerkelijk, omdat de manipulerende leiders over het algemeen man bleken te zijn.

Naar aanleiding van The Voice komt oud zeer weer boven en dat roept vragen op, zo blijkt dat er in vele sectoren nauwelijks vertrouwenspersonen, meldpunten en protocollen te zijn.

Dat leidt tot de volgende onderzoeksvraag: De oploeiende The Voice discussie roept de vraag op wat verbetereffecten zijn geweest van de lotgenotendagen van de vereniging ter bestrijding van manipulatie in christelijke gemeenten en organisaties (die van 2000-2015 gehouden werden) en wat eventueel nog verder verbeterd moet worden qua vertrouwenspersonen, meldpunten en protocollen en genderongelijkheid.

Daarnaast is een vervolgvraag hoe het evangelisch meldpunt functioneert, maar ook, hoe gaat het nu met sommige lotgenoten?

In dit paper wil ik het volgende beschrijven:

1. Wat is mijn positionering.
2. Beschrijven van de situatie, ook met duiding uit de literatuur.
3. De geschiedenis van Ria en de Manipulatiedagen/vereniging (Feitelijk fungeerde Ria als vertrouwenspersoon c.q. meldpunt).
4. Resultaten daarvan (boekpublicaties, meldpunten, aangiften).
5. Actuele situatie; kerkelijke meldpunten, vertrouwenspersonen, protocollen. Wat zijn de effecten van The Voice? Is de algehele situatie verbeterd, vergeleken met 20 jaar geleden.
6. Enquête onder respondenten van een steekproef uit het lotgenotenbestand van de VTBVM, inventarisatie en uitslagen. We zijn nu 20 jaar verder, is de situatie verbeterd, hoe gaat het hen.
7. Verbinding met literatuur uit de collegereeks.

8. Conclusies, problematisch en aanbevelingen.

In dit paper laat ik zien dat de lotgenoten dagen voor deelnemers hulp hebben gegeven, maar ook duidelijke gevolgen voor het evangelische discours.

Hoofdstuk één: Mijn positionering

Geboren in 1946 als afstammeling van Hugenoet Jacques De La Rivière, die in 1647 voor zijn leven moest vluchten uit Frankrijk, daardoor was ons geslacht hervormd. Mijn vader was Philips ingenieur, mijn moeder huisvrouw en deed veel vrijwilligerswerk o.a. in het bestuur van *Womens Aglow*. Mijn ouders zagen op zeker moment ‘het Licht’ in de Pinksterbeweging en namen mij mee. Als tiener heb ik daar een hele merkwaardige tijd gehad, er waren beslist gezegende situaties, maar ook heftige manipulatieve situaties en dat leidde ertoe, dat ik als student afstand nam. In die Pinksterbeweging ontmoette ik mijn toekomstige vrouw, die de secretaresse was van Ben Hoekendijk, de oprichter van Opwekking (de organisatie die o.a. bekend is van de reusachtige jaarlijkse Pinksterconferentie). Deze Ben Hoekendijk zorgde constant voor grote spanningen, daar hij behoorlijk manipulatief kon zijn. Ria en ik trouwden toen we 22 waren, erg jong en erg snel, maar we wilden samen verder en uit dat manipulatieve gedoe. We kwamen te wonen in Ommoord, een opbouwwijk, waar eigenlijk niets was, ook geen kerk, daarom begonnen wij met burens een bijbelstudiekring. Die groeide uit tot een evangelische gemeente, waar tenslotte de broer van Ria voorganger werd. Wat zo leuk en aardig begon, ontspoorde ook hier in een manipulatieve toestand, want de voorganger ontwikkelde zich langzaam tot een soort religieuze dictator. Toen op een zondagmorgen in 1983 alle aanwezigen moesten knielen om hun onderwerping aan God (en hem) te laten zien als ‘ware’ gelovigen, zijn we daaruit gestapt. Datzelfde jaar kwam aan het licht dat de beste vriendin van mijn vrouw als tiener misbruikt was door haar zwager, een Baptistenpredikant. Als resultaat spatte de hele familie uit elkaar. Ons dagelijks werk was cultureel ondernemer met christelijke artiesten, bands, kunstenaars, dansers en organiseerden sinds 1970 honderden events en via die events hielden wij contact met de diverse kerken en ook de pinksterbeweging, die graag events afnam ^{*1}). In 1989 kwam ik in het bestuur van vakcentrale CNV terecht voor de sector kunst en cultuur en zat in dat bestuur tot 2014. Door een *burn-out* kwam mijn vrouw Ria ertoe om al die manipulatie ervaringen op te schrijven, deze publicatie gaf responses en leidde tot lotgenoten dagen, die ik vaak als dagvoorzitter leidde. Er waren verhalen, die je bloed deden koken bijvoorbeeld over fraude, seksueel misbruik, manipulatie, hierbij was mijn taak om iedereen in alle rust uit te laten spreken, waarna iedereen werd bemoedigd hun voorvallen op papier te

¹ De hele ontwikkeling is te vinden op www.continentalsound.org andere takken van de organisatie zijn te vinden op www.christianartists.org www.continentalministries.org en www.continentals.nl . Als werkorganisatie groeide het tot een fulltime betaalde staf van 25 personen, honderden oproepbare vrijwilligers, een eigen cultureel centrum (Het Continental Art Centre) waar de trainingen en voorbereidingen gebeurden en de aansturing van een **internationaal** netwerk met congressen, seminars en toernees.

zetten en waar mogelijk aangifte te doen. Samenvattend stel ik, dat mijn academisch perspectief gekleurd is, want aan de ene kant is er irritatie over al die traumatische toestanden, maar aan de andere kant is er fascinatie, want de evangelische beweging blijft groeien en dat in de tijd van kerkverlating en secularisatie. Samenvattend: ik ben 75 jaar, blank, gehuwd, hervormd met een evangelische interesse en een vakbondsachtergrond.

Hoofdstuk twee: Beschrijving van de situatie en duiding uit de literatuur

Eerst enige achtergronden van de evangelische beweging: Er zijn vijf golven van ontstaan te determineren bij de evangelische beweging in Nederland. De eerste golf is rond 1880 als reactie op een liberale bloedeloze hervormde kerk, voorbeelden zijn het ontstaan van de gereformeerde kerken onder leiding van Abraham Kuiper, de Baptisten (die heetten toen ‘gemeente van gedoopte christenen’), het Leger des Heils en de Maranatha beweging (stichter o.a. Johannes de Heer). De tweede golf begint rond 1908 met het stichten van de eerste Pinkstergemeente in Amsterdam. De derde golf is na de oorlog, de jaren vijftig met de komst van Billy Graham en zijn massameetings voor Youth for Christ. De vierde golf is de jaren zestig met de komst van pinksterevangelist T. L. Osborn en zijn massameetings, dat stimuleerde het ontstaan van vele nieuwe pinkstergemeentes en Volle Evangelie gemeenten, die zich ‘nieuw’ Pinksteren noemde om zich te onderscheiden van de oude pinkstergemeenten van vijftig jaar geleden. In de jaren zeventig begint de organisatie Opwekking, waarvan de jaarlijkse Pinksterconferentie na het jaar 2000 enorm gaat groeien tot de 65.000 bezoekers nu, met name het format van die diensten stimuleert vanaf 2010 het ontstaan van evangelische megakerken, dat is de vijfde golf ²). Er zijn nu al 10 evangelische megakerken in Nederland volgens Miranda Klaver (VU) en nog een drie die er tegenaan zitten. De gemeenten van de eerste vier golven zijn bijna allemaal door een pionier(man) gesticht en zo’n pionier was een ‘ijzervreter’, dus tegenspraak werd niet geduld, daarnaast werd er gewerkt met simpele theologische concepten waarbij helder werd benoemd wat een goede christen was en wat zonde en daarvan moest men zich

² Deze hele evangelische kerkgeschiedenis is te vinden in de volgende boeken, hiervan hebben mijn vrouw Ria en ikzelf sinds 1953 alles van binnenuit, als insiders alles meegemaakt.:
Dam, J. van: *Geschiedenis van het Baptisme in Nederland*. Arnhem. Unie van Baptisten. 1970.
Dijkhuizen, Laura en Bakker, Henk: *Typisch Evangelisch, een stroming in perspectief*. Amsterdam. Ark Media. 2017.
Kennedy, James, C: *Een beknopte geschiedenis van Nederland*. Amsterdam. Prometheus. 2017.
Laan, C. van der & Laan, P. N. van der: *Pinksteren in beweging, vijfenzeventig jaar pinkstergeschiedenis in Nederland en Vlaanderen*. Kampen. Kok. 1982.
Laan, C. van der & Laan, P. N. van der: *Toen de kracht Gods op mij viel, 100 jaar Pinksterbeweging*. Kampen. Kok. 2007.
Stoffels, Drs. Hijme C. (redactie): *Religieuze bewegingen in Nederland*, deel 9, feiten en visies. Amsterdam. VU. 1984.
Stoffels, Drs. H. C. *Wandelen in het Licht, Waarden, geloofsovertuigingen en sociale posities van Nederlandse evangelischen*. Kampen. Kok. 1990.

publiekelijk bekeren ^{*3}). Die pionierstructuur (man)zorgde dat er bijna alle macht kwam bij die pionier en er geen tegenmacht was in de vorm van een breed bestuur; bestuurders waren meestal een paar jaknikkers. En in een triest aantal gevallen leidde dat tot manipulatie, fraude, seksuele intimidatie, waarbij vrouwen en ook mannen het slachtoffer werden. Er was een evangelisch feminisme, maar dat heeft helaas na de jaren zeventig niet doorgepakt.⁴ De verbinding met de college literatuur volgt in hoofdstuk zeven.

Hoofdstuk drie: Het verhaal van Ria La Rivière

Geboren in 1946, vader Zwarts was tuinder en baptistisch georiënteerd en moeder huisvrouw en van Roomse komaf, maar ging na het huwelijk helemaal met haar man mee. Ria was een onverwacht nakomertje, met haar oudste zus scheelde het 20 jaar, met haar broer 8 jaar. Na de schooltijd ging ze in de jaren zestig werken bij een modezaak, waar ze als enig christelijk meisje overeind moest blijven in een totaal andere omgeving, maar waar ze volgens eigen zeggen, vreselijk veel over het leven geleerd heeft. In 1964 kwam ze te werken op het kantoor van Ben Hoekendijk, de oprichter van de evangelische-pinkster beweging Opwekking, waar ze vele verschillende taken kreeg en leerde veel te organiseren. Trouwde met Leen in 1968, waarna ze samen met hem de organisatie Continental Sound oprichtte en uitbouwde en de scepter zwaaide over de financiële afdeling. Ze hielp ook mee om de Bijbelkring in de wijk Ommoord op te zetten, die uitgroeide tot een evangelische gemeente, waar haar broer voorganger werd. Het groeiende manipulatieve gedrag van deze broer leidde tot een breuk, toen in dezelfde tijd bleek, dat haar beste vriendin door haar zwager, een Baptistenpredikant, misbruikt was, knapte er iets en de hele familie ‘explodeerde’. Met hard werken werd geprobeerd de diverse trauma’s te onderdrukken, maar op de lange duur lukt dat niet, dus werd er een begin gemaakt met therapie. In 1992 kwam uit dat haar voormalige baas Ben Hoekendijk jarenlang aan prostitutie had gedaan, terwijl hij zijn duizenden toehoorders voorhield om ‘rein te leven’. Niet lang daarna volgde een *burnt out* en ging Ria in een stille retraite bij vrienden in Noorwegen om te “landen”. Dat was de aanleiding om haar ervaringen op te gaan schrijven, en dat kwam uit als een boekje in 1999. “*Een scheur in je leven. Van religieuze manipulatie tot heelheid, het kostte een leven*” ^{*5}). Dat veroorzaakte nogal wat ophef en zo kwam ze in een EO-programma van Andries Knevel en daarna regende het reacties. Zij ging al die briefschrijvers uitnodigen voor slachtoffer meetings. Die lotgenoten dagen werden 2x per jaar gehouden van 2000 – 2015, waarin een vast onderdeel was, wat doe je nu met die vreselijke ervaringen, ook waren er regelmatig sprekers, die vanuit hun expertise toelichting gaven. Een andere therapeutische aanpak van Ria was het hebben van een winkel in mode en kunst in de jaren 2006-2014, wat vele andere contacten gaf in de wijk en met hele andere mensen. Op de lotgenoten dagen werden bezoekers gestimuleerd om hun ervaringen op te schrijven, dat leidde tot een aantal

³ Dat blijkt ook uit Cooper, Britney. “How Sarah got her groove back, or notes toward a black feminist theology of pleasure”. *Black Theology*, Volume 16, no.3. (2018). pp 195-206, die dezelfde onderdrukkende opvatting meldt onder de black Baptists churches in de USA.

⁴ Zie Meerburg, Marja.M. De evangelische bijdrage aan het feminisme in *Religieuze bewegingen in Nederland* no.9.1984

⁵ Rotterdam. Uitgave Continental Sound/ Christian Artists. 1999. zie ook www.continentalwebshop.eu

boeken, maar ook aangiften bij de politie. Ook heeft Ria en haar lotgenoten zich sterk gemaakt voor protocollen en meldpunten, die er ook gekomen zijn o.a. bij de volle evangelie en pinkstergemeenten. De lotgenotendagen trokken de aandacht van een paar onderzoekers, die een aantal bezoekers van die dagen hebben geënquêteerd en daarnaast op zoek gingen naar andere ervaringen. Dit leidde in 2009 tot het rapport: *Ooit evangelisch, de achterdeur van evangelische gemeenten* ⁶), waarin in kaart wordt gebracht waarom mensen de evangelische gemeenten verlaten, waarbij manipulatie een belangrijke reden is om zo'n gemeenschap te verlaten, meer hierover in hoofdstuk zeven. Ria La Rivière schreef het volgende, terugkijkend op die periode uit haar leven:

“Voor mij is manipulatie de steeds terugkerende woorden, die over iemand worden uitgesproken. Men neemt als het ware iemand bij de hand en brengt zo iemand zachtjes binnen in de wereld van manipulatie. Het begint niet met geweld, maar fluisterend en vriendelijk, het is voor je als een omarming, een warm bad, een nieuw begin, het is balsem voor de ziel. Zo begint het proces van beïnvloeding en het eindigt ermee dat je geen privé gedachten meer hebt, dat je geen beslissingen meer zelfstandig kunt nemen; en als dat bij je zo is, dan is het goed mis. Zoals ik het heb meegemaakt begon de prediking van de mannelijke leiders om je te bekeren, want deed je dat niet, dan ging je naar de hel, en dat wilde toch niemand? Was je bekeerd, dan kwamen er regels hoe je als christen moest leven en dat ging heel ver, van welke kleding tot zelfs wel of niet anticonceptie. Veel later begreep ik dat God je alle ruimte geeft en niet komt met stupide regels, dat God juist vrijheid van denken geeft en een vrijheid van gevoel. Het sluipende vergif van manipulatie begon met regels voor kleding, haar, uiterlijk. Daarna ging men zich bemoeien met de opvoeding van je kinderen, en hierna kwam de controle over je baan, huis, auto, de keuze van je vrienden, besteding van je vrije tijd, je geld en de keus van je man of vrouw. Als er iets van deze dingen in een groep, waarin je verkeert, gebeurt, dan is mijn raad, vlucht uit dit vergif”

4. Resultaten van de lotgenoten dagen

Dat beschrijven wij in A. Boeken, die zijn uitgekomen, en B over meldpunten.

A. Boeken. Deelnemers aan deze ontmoetingsdagen werden gestimuleerd om hun ervaringen te gaan beschrijven als onderdeel van traumaverwerking. Enkele deelnemers werkten deze aantekeningen uit

⁶ Bruijne, Peter; Peter Pit en Karin Timmerman. *Ooit evangelisch, de achterdeur van evangelische gemeenten*. Kampen. Kok. 2009. Met bijdragen van Hijme Stoffels, Pieter Boersema en Miranda Klaver van de VU.

Uitgebreide misstanden in Pinkstergemeenten worden beschreven in Schoonhoven Silvan. *God Geld & Gehoorzaamheid*. Nieuw Amsterdam.2012.

tot boeken, waarvan sommige sterk de aandacht trokken in de pers, een exemplaar werd ook aan Ria gestuurd, hieronder een foto van haar verzameling.

FOTO van de genoemde boeken

1999: Lufting-Heijna: *Herondekt: Gods glimlach*, Regina. Een verslag hoe geestelijk misbruik moordend kan zijn; dit boek doet verslag over de afgelegde weg van geestelijk misbruik naar een persoonlijke relatie met God. Het is een chronologisch verslag

2001: Selles, Leny: *De herder was een huurling, mijn weg terug na misbruik door een pastor*, Boekencentrum. Een kwetsbare vrouw wordt twee jaar lang seksueel misbruikt en vier jaar geestelijk gemanipuleerd en als resultaat een verwoest leven. Het boek beschrijft haar verwerkingsproces en laat zien hoe misbruik kan ontstaan. Een waarschuwing voor misbruik in pastorale relaties en een handreiking voor kerkenraden, want is de kerk een veilige plaats?

2004: Bönker, Jaap, Ton Wintels en Maarten Nota: *Macht en Manipulatie*. Gideon. Een klassiek boek over dit thema. Beleefde al drie herdrukken en laat zien hoe dit probleem leeft in evangelisch Nederland. Het boek is helder qua opzet: het beladen onderwerp, de kenmerken van manipulatieve leiders, de effecten van manipulatie, vrijmakend leiderschap, daarnaast een nuttige literatuurlijst.

2009: Heijmerink, Ellen: *Blinde Wereld*, Nieuw Amsterdam. Het boek gaat over haar leven bij de Noorse Broeders, een zeer gesloten sekte, waar ontucht, abortus, homoseksualiteit verborgen blijven, maar wel gebeurt. Het is in een fictieve persoon verwerkt, die tenslotte uitbreekt, waarbij wel alle familiebanden en banden met bekenden verbroken worden, maar nu leeft ze.

2011: Heijmerink, Ellen: *Wij dansen niet*, Nieuw Amsterdam. Ook dit boek gaat over de transformatie als een gezin bij een geloofsgemeenschap komt, die eigenlijk een sekte is, waarbij het heel beklemmend en manipulerend wordt en leidt tot grote conflicten in het denken van de fictieve dochter Janne

2012: Schoonhoven, Silvan: *God, Geld & Gehoorzaamheid; De keerzijde van het succes van de pinkstergemeente*, Nieuw Amsterdam. Het boek is eigenlijk een onderzoek naar allerlei misstanden in de charismatische/pinksterbeweging, het is goed gedocumenteerd betreffende waar gebeurde misstanden in Nederland.

2017: Lock, Johan: *De erfenis van Adriaan*, Ambo-Anthos. Het waargebeurde verhaal hoe de oprichter van de Evangelische Gemeente De Kandelaar, Rotterdam, langzaam maar zeker steeds verder gaat met manipulatie en tenslotte 26 vrouwen misbruikt. Als het uitkomt explodeert deze gemeenschap, met een lange rij getraumatiseerde (ex)gelovigen als gevolg, waarbij zelfs mensen zelfmoord plegen.

2018: Flinterman, Francisca: *Een briefje uit de hemel*, Aspekt. Een autobiografische roman over opgroeien in een kleine, sektarische gemeenschap, waarin het leven een continue strijd is om aan alle eisen van die gemeenschap te voldoen met als resultaat constant falen, grote schuldgevoelens, schande en een beschadigde persoonlijkheid door alle manipulatie.

2020: Jooss, Anna: *Wanhopig geluk*, Eigen Uitgave. Als maatschappelijk werkster behandelt zij in dit boek sekteproblematiek, daarmee is ze bekend als ervaringsdeskundige. Het eerste deel gaat over haar ervaringen als lid van een leefgemeenschap, die veranderde in een sekte. Het tweede deel behandelt ze indoctrinatie aan de hand van acht ervaringsverhalen, het laatste deel gaat over een destructieve relatie. Het laat zien, dat als je niet breekt, je verandert in een schim van jezelf, maar ook hoe je eruit kunt komen.

B. Meldpunten.

Er zijn diverse meldpunten en protocollen ingesteld door de verschillende kerken o.a. Meldpunt SMPR (meldpunt seksueel misbruik in pastorale relaties), hierbij zijn aangesloten de PKN, bond Vrije Evangelische Gemeenten, Oud-Katholieke Kerk, Remonstrantse Broederschap, Doopsgezinde Broederschap, Evangelische Broedergemeente, Leger des Heils, Zevendedags Adventisten en het Apostolisch Genootschap. Dan Meldpunt SMKRR (Meldpunt Seksueel Misbruik in kerkelijke relaties), hierbij zijn aangesloten de Christelijk Gereformeerde Kerken, de Nederlands Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt, de Hersteld Hervormde Kerk en de voortgezette Gereformeerde Kerken. R.K. Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag. En tenslotte Meldpunt SEM (Stichting Evangelisch Meldpunt): daar in mijn paper de diverse zaken te maken hebben met misbruik op het evangelische erf, beschrijf ik wat gebeurde rond het ontstaan van SEM. In 1999 en 2000 zijn er vanuit de lotgenotendagen een aantal gesprekken geweest met de Evangelische Alliantie (waar de meeste pinkster- en evangelische gemeenten waren aangesloten), dat gezien alle gemelde misbruik er echt iets moest gebeuren en dat heeft gevolgen: **Begin 2001 neemt de Evangelische Alliantie het initiatief voor de oprichting van Stichting Gedragscode Leidinggevenden. De SGL is een vervolg op de in 1999 door de EA vastgestelde 'Gedragsregels voor leidinggevenden in kerken en gemeenten'.** Deze komen tot stand na enkele ernstige incidenten in evangelische gemeenten en organisaties in Nederland.

Verbreding De plannen voor de SGL zijn in 2001 besproken met de deelnemende kerken, gemeenten en organisaties van de EA. Het initiatief wordt inmiddels mede gesteund en aanbevolen door twee andere koepelorganisaties: de EZA (Evangelische Zendingsalliantie) en de FEO (Federatie Evangelische Zorg-Organisaties).

Verdieping: De stichting wordt op 29 november 2002 officieel opgericht. Het telefonische SGL-meldpunt en de SGL-klachtencommissie zijn op 1 juli 2003 van start gegaan. In de eerste jaren is door het bestuur gewerkt aan de verfijning van de Gedragscode en het uitwerken van de verschillende noodzakelijke procedures. In juni 2007 is de definitieve versie van de Gedragscode voor Leidinggevendend vastgesteld tijdens een deelnemersbijeenkomst.

Vernieuwing: Begin 2019 start SGL met een rebranding dat leidt tot een nieuwe naam, namelijk Stichting Evangelisch Meldpunt. In november 2019 wordt deze vernieuwing in de deelnemersbijeenkomst bekendgemaakt. SEM profileert zich nu als meldpunt binnen de volledige breedte van de evangelische wereld. Aldus www.wijzijnsem.nl, stichting evangelisch meldpunt, dat omvat o.a. Vertrouwenspersonen: Professionals die werkzaam zijn binnen de hulpverlening. Een vertrouwenspersoon: biedt een luisterend oor aan de melder; bemiddelt tussen melder en betrokkenen; adviseert bij het indienen van een klacht; begeleidt tijdens de klachtenbehandeling; helpt bij het doen van aangifte bij justitie. Dit alles alleen voorzover de melder dit zelf wenst. Klachtencommissie: Professionals die voornamelijk werkzaam zijn op het juridische vlak. Een klachtencommissielid: beoordeelt de grond van de klacht; hoort en wederhoort betrokkenen; rapporteert naar het bevoegde gezag. De [klachtenregeling](#) zorgt voor een adequate afhandeling van een melding. Sem stimuleert ook het werken aan een veilige omgeving: Een veilige gemeente, kerk of organisatie word je niet binnen een dag en dat kost tijd. Je kunt als leiders wél stappen ondernemen om een cultuur te creëren van openheid en transparantie. Dat is de basis om het onderwerp bespreekbaar te maken en preventief beleid te voeren. De volgende [11 stappen](#) dienen als een algemene richtlijn om een veilige omgeving te creëren: Zet het onderwerp op de agenda; Stel omgangsregels vast; voer een gedragscode in; maak een risicoanalyse; stel een vertrouwenspersoon aan; voer een zorgvuldig aanstellingsbeleid; maak melden mogelijk; informeer vrijwilligers; creëer en behoud een veilige omgeving; maak gebruik van de klachtenregeling; informeer alle betrokkenen.

Hoofdstuk vijf: de actuele situatie

Wij kunnen ons nog contacten met SEM herinneren in de begin jaren, waarin één en ander niet zo goed werd opgepakt of te langzaam werd opgepakt. Er is een nieuw bestuur en nieuwe medewerkers gekomen en dat heeft tot professionalisering geleid. En er kwamen protocollen.

Op 23 maart 2022 was er een telefonisch interview met Karin Somhorst van het meldpunt SEM. Naar aanleiding van #metoo kwam er een hele golf van aanvragen binnen voor informatie over het meldpunt en hoe gemeenten lid konden worden. Dat werd versterkt door de gebeurtenissen bij The Voice en alles wat daarna in de pers naar buiten kwam. Evangelische gemeenten tonen goede wil om hierin orde op zaken te willen brengen. Hebben #metoo en The Voice ook tot meer klachten geleid?

Dat heeft niet geleid tot extra aangiften. Het aantal klachten is door de jaren heen ongeveer gelijk, en dat is een enkele per jaar.

Er is dus in de afgelopen twintig jaar veel veranderd ten goede, ook google search liet zijn dat vele evangelische gemeenten nu zelf ook een vertrouwenspersoon hebben. Naar aanleiding van The Voice stuurde SEM direct een mail het land in naar alle aangeslotenen van Missie Nederland (Missie Nederland is de fusie organisatie van de Evangelische Alliantie en de Evangelische Zendingsalliantie):

31 januari 2022 (de mail van SEM)

6 Lessen van The Voice voor de kerk

De media raken er bijna niet over uitgepraat en elke dag zijn er nieuwe meldingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag bij TVOH en bij andere organisaties. Na de schokkende verhalen van #MeToo een aantal jaren geleden is er onlangs weer het nodige boven tafel gekomen. In dit artikel grijpen we deze situatie vooral aan om van te leren. Het gaat er niet om ‘monsters’ en ‘foute’ bedrijven te veroordelen, maar wat kunnen we anders doen om deze situaties te voorkomen en zo goed mogelijk te begeleiden in de kerk? Wat ons betreft zijn er een aantal lessen en aandachtspunten voor de kerken en christelijke organisaties in Nederland:

Les 1: Neem alle meldingen van grensoverschrijdend gedrag serieus.: Het is voor meisjes/vrouwen én jongens/mannen enorm moeilijk om grensoverschrijdend gedrag te melden. Schaamte dat je (denkt dat je) het hebt laten gebeuren, twijfel aan jezelf, angst om niet geloofd te worden enz.

Als leiding van een gemeente kun je de indruk hebben dat je wel aardig weet wat er speelt. Wanneer er dan onverwacht een signaal binnenkomt van grensoverschrijdend gedrag, kan dit je overvallen en doen twijfelen. Uitgesteld of twijfelend optreden kan uitgelegd worden als het niet serieus nemen van het

signaal. De persoon en de omgeving voelen zich dan niet serieus genomen en de kans is groot dat het zal blijven bij dat ene melding/signaal. Meldingen serieus nemen doe je door actie te ondernemen. Welke actie precies is heel wisselend. Voor advies kunt u als deelnemer altijd terecht bij het Adviespunt van SEM 085-488 1449 of stuur een e-mail naar info@wijzijnsem.nl.

Les 2: Wees heel zorgvuldig in het spreken met en over slachtoffers: De wijze waarop met en over het slachtoffer wordt gepraat kan een extra trauma betekenen voor het slachtoffer. Vragen die impliceren dat het slachtoffer zelf ook verkeerd gedrag heeft vertoond, zijn traumatisch. Zorg daarom voor deskundige opvang.

Les 3: Leiders, in welke vorm dan ook, hebben een extra verantwoordelijkheid.: In de kerk is machtsongelijkheid in veel verschijningsvormen, net als in de maatschappij. Er is verschil in positie, senioriteit, geestelijke volwassenheid, bezit van middelen (geld), charisma, reputatie etc. Dat kan bewust of onbewust leiden tot ongewenst grensoverschrijdend gedrag. Dit vraagt van alle leiders dat zij zich verantwoordelijk voelen voor het zuiver houden van relaties. Houd dit voortdurend onder de aandacht in leiderschapstraining, leiders-vergaderingen en tijdens coaching gesprekken.

Les 4: Zorg voor een goede mix van zichtbare en onafhankelijke vertrouwenspersonen: Het lijkt erop dat er bij The Voice kandidatenbegeleiders waren aangesteld die ook actief waren als redacteur voor het programma. Zij hadden een rol als vertrouwenspersoon voor kandidaten. Echter waren zij in het geheel niet onafhankelijk en onderdeel van de werkcultuur. Een voordeel was dat ze makkelijk te bereiken waren, maar de nadelen zijn groter wanneer ook zij afhankelijk zijn. Ook is het nog de vraag in hoeverre hun rol en wanneer zij benaderd konden worden wel goed kenbaar gemaakt is. Het is belangrijk dat vertrouwenspersonen regelmatig genoemd worden en naar verwezen wordt.

Les 5: Praat, preek, spreek over grensoverschrijdend gedrag en houd het op de agenda: Blijkbaar is er nog niet genoeg gesproken over het misbruik en (seksueel) ongewenste bejegening van vrouwen en mannen. Ook in de kerken is er nog verlegenheid om dit thema te be(s)preken. De tijd van zwijgen is voorbij. Ook in uw kerk zijn vrouwen en mannen die zijn misbruikt. Ook in uw kerk worden nieuwe slachtoffers gemaakt, bewust of onbewust. En wanneer er over gesproken wordt wijst dan op de vertrouwenspersonen en hoe en waarvoor die te bereiken zijn.

Neem voor een voorlichting van SEM contact op met Karin Somhorst, 085-488 1449, of stuur een e-mail naar info@wijzijnsem.nl.

Les 6: Creëer een cultuur van gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen: Seksisme is overal. Ook in de kerk. Seksisme is elke uiting (daad, woord, beeld, gebaar) die voortkomt uit het idee dat sommige personen, meestal vrouwen, omwille van hun sekse minderwaardig zijn. Als dit onderdeel is van de cultuur in de kerk, impliceert het dat mannen superieur zijn. Ook dan is er sprake van machtsongelijkheid.

Meer lezen? www.wijzijnsem.nl www.veiligekerk.nl

Het is tekenend voor de veranderende situatie, dat SEM/Missie Nederland gelijk op de actualiteit reageerde, een duidelijke verbetering.

B. Protocollen. Vanuit onze eigen organisatie Continental Sound/Christian Artists zagen we al in de jaren zeventig de mogelijke problemen, die kunnen ontstaan door leiderschap, leiderschap voor de werkorganisatie van vijftientwintig fulltime professionals, maar ook honderden vrijwilligers. Daarnaast brachten wij ieder jaar een 15 Continental Singers groepen op de weg met per groep een 30 jongeren en dat is een hele verantwoording. Het is dan te makkelijk om te zeggen ‘bij ons gaat niets mis’, wijs beleid is te zeggen: we moeten de boel zo organiseren, dat er niets fout kan gaan. Zo kwam er al in de jaren tachtig een protocol tot stand, dat iedere betrokkene kreeg aangereikt. Dit werd later gepubliceerd in het boekje: *De Gemeente en de publieke ruimte*, *⁷) een boekje dat als een soort jubileumgeschenk werd gestuurd naar een 1000 partnergemeenten en kerken. Dit protocol is in zijn geheel opgenomen in BIJLAGE 1. Dit protocol hebben wij laten toetsen door de juristen van vakcentrale CNV, omdat ik daar in het bestuur zat, daarna werd het in onze organisatie doorgevoerd en werd model bij anderen.

Hoofdstuk zes: Enquête onder respondenten

Methodologie: Gebruik is gemaakt van *The Routledge Handbook of Research Methods in The Study Of Religion*. De hoofdstukken: Comparison, Content analyses, Conversion analyses, Document analyses, Interviewing, Surveys and questionnaires.

Een ander boek dat voor mij nuttig was: *A critical introduction to the study of Religion* door Craig Martin. Een aantal belangrijke begripsverkenningen: Definition, Functionalism and the Hermeneutics of suspicion, How Society works, Classification, Essentialism, Structure, Habitus, Legitimation, Authority, Authenticity. Verder steunde ik op een vijftig jarige praktijk vanuit onze organisatie op het gebied van marktonderzoek, stafonderzoek en interviews voor ons magazine Sjofar.

Rekenkundige duiding: In het archief van de vereniging tot bestrijding van religieuze manipulatie is terug te vinden dat er een 257 verschillende personen op de diverse lotgenotendagen geweest zijn. Van die 257 personen zijn er 39 officieel lid geweest en kunnen gezien worden als de meest betrokken personen. Uit die 39 personen werd er aselekt een aantal van 16 contacten genomen (= 41%). Om dit paper zo actueel mogelijk te maken is er een enquête (toegevoegd onder bijlagen nummer twee)

⁷) Rivière, Leen La. *De Gemeente en de publieke ruimte*. Rotterdam. Continental Sound/Christian Artists. 2000.

gehouden onder die 16 geselecteerde deelnemers van de lotgenoten dagen en die gaven de volgende resultaten.

3 personen wilden niet meewerken, 1 persoon wilde alleen telefonisch reageren, hetgeen gebeurd is, dat betekent dat een respons van 13 op 16 = 81%, wat als normatief voor het geheel gezien mag worden, 5 personen zijn man (38%), 7 personen zijn vrouw (62%). Wat zijn de uitkomsten:

- personen hebben hun geloof verloren of zijn uit die kerk/groep gestapt (100%), er zijn toevoegingen zoals: de leider werd een narcist, het werd een sekte, men hield zich muisstil over klachten, we werden genegeerd, de voorganger had seks met vrouwelijke gemeenteleden en wist dat bijbels te motiveren en dat leidde tot een explosie in deze gemeente waarbij velen zwaar beschadigd zijn (jongeren gingen aan de drugs) en er zelfs een zelfmoord is geweest.

- in alle gevallen waren de daders mannen (voorgangers).

- helaas is manipulatie nog niet strafbaar, maar wel houdt je er een groot trauma aan over (92%)

- er is verbetering gekomen, er zijn nu soms meldpunten, vertrouwenspersonen en protocollen, maar er moet nog veel gebeuren in diverse sectoren (theater, film, muziek, TV, bedrijfsvloer) (77%)

- ik mis in onze zorgorganisatie een onafhankelijk vertrouwenspersoon (77%).

- We hebben een en ander op schrift gesteld (69%), met een aantal uitgegeven boeken. Deze boeken hebben veel reacties opgeleverd; tot op de dag van vandaag krijgen schrijvers reacties, een teken dat het probleem nog steeds voorkomt en diep raakt.

- ik heb nog steeds iedere maand therapie nodig en dat al een 15 jaar (1 respondent)

- het is duidelijk dat allerlei patronen van *submission*, *sacred power* en genderongelijkheid een duidelijke rol spelen. Interessant in dit verband was de scriptie hoe psychologen denken over sekteslachtoffers,⁸ die blijken nauwelijks rekening te houden met trauma's afkomstig uit kerkelijke situaties, want daar is erg weinig kennis over.

Hoe gaat het nu met de lotgenoten van toen? Samenvattend: na al die jaren blijkt de ervaren manipulatie nog steeds diepe sporen te hebben in het leven van de respondenten, alle reden dat kerken, organisaties en bedrijven serieus actie moeten ondernemen voor een veilige omgeving.

Hoofdstuk zeven: verbinding met de literatuur

Alvorens naar de literatuur van onze collegereeks te kijken, helpt het om ook naar andere bronnen te kijken, daar die helpen om een helder kader te stellen.

Al eerder noemde ik *Ooit evangelisch, de achterdeur van evangelische gemeenten* (zie voetnoot 5), een onderzoek waaraan een aantal deelnemers van onze lotgenoten dagen aan meewerkten. De redenen van weggaan worden duidelijk gemotiveerd door macht, manipulatie, fraude en soms seksueel misbruik. Dan is op dat onderzoek een soort vervolg opgekomen in het boek: *God, Geld & Gehoorzaamheid; De keerzijde van het succes van de pinkstergemeente* ⁹). Het boek is eigenlijk een

⁸ Kok, Lotte. *Overtuigd van eigen waarheid, hoe psychologen denken over sekteslachtoffers*. Rotterdam: Reclaimed Voices, 2019.

⁹ Schoonhoven, Silvan. *God, Geld & Gehoorzaamheid; De keerzijde van het succes van de pinkstergemeente*, Leiden. Nieuw Amsterdam. 2012.

onderzoek naar allerlei misstanden in de charismatische/pinksterbeweging, het is goed gedocumenteerd betreffende waar gebeurde misstanden in Nederland.

Bekijk je de rol van de leiders in die situaties, dan vallen al snel patriarchale achtige structuren op, maar ook een hang naar narcistisch gedrag. Sytze Ypma schreef een interessant proefschrift: *Tussen God en gekte*¹⁰), voor dit paper is interessant hoofdstuk 5: *De narcistische dimensie in de constitutie van het subject*. Wat hiervan te leren valt is, dat indien leidinggevenden dit gedrag gaan vertonen er actie ondernomen moet worden, ook in het bedrijfsleven zijn deze kwalijke zaken bekend en als een werknemer dit weerstond kon dat leiden tot ontslagprocedures, waar ‘mijn’ CNV altijd actie ondernam.

Dan vanuit de collegereeks:

Cooper, Britney: *How Sarah got her groove back, or notes toward a black feminist theology of pleasure*. 2018, beschrijft het verstikkende klimaat bij de black Baptists in de USA, die een hele strakke opvatting hebben over moraal, goede zeden, waarbij seksualiteit buiten het huwelijk zonde is, trouwens alles waar de pastor niet mee eens is, is zonde en dan moet men zich bekeren. Dit komt helemaal overeen met het verstikkende klimaat, dat geschetst wordt op de lotgenoten dagen.

Woodhead, Linda: *Gender differences in religious practice and significance*. 2012. In dit stuk het terechte argument dat in gender-studies zo vaak religie niet meegenomen wordt, terwijl juist vanuit culturele-religiepatronen veel afgeleid kan worden wat genderverhoudingen bepaalt en tot onderdrukking kan leiden. In de Rooms-katholieke kerk en orthodoxe protestantse kerken kan een vrouw geen ambt bekleden. Desondanks bestaan er vrouwen groepen in die kerken, die hun eigen activiteiten en beleid doen en dat geldt ook voor Nederland in de evangelische kerken. Veel evangelische kerken zijn patriarchaal en de macht ligt bij mannen, desondanks is er ruimte voor vrouwen met hun eigen bediening, zoals Mevrouw Hijink die voorgangster was van een Pinkstergemeente in Driebergen-Zeist vanaf 1966 tot 1991. Dan was er ook Women’s aglow, een charismatische vrouwenbeweging, waar mijn moeder in actief was. Beroemd was Zuster Alt, die de bekende zangbundel Glorieklokken uitbracht, welke nog steeds in oudere pinkstergemeenten gebruikt wordt. En ook andere vrouwen hebben in de evangelische beweging een duidelijk rol gehad o.a. Tammy Faye, Kathryn Kuhlman, Paula White en hedendaags Joyce Meyer. Daarnaast zijn er in de 19de en 20ste eeuw duidelijk positieve bijdragen geweest vanuit een evangelisch feminisme¹¹. Woodhead stelt terecht het gender vraagstuk en dat hebben de lotgenoten duidelijk in hun leven ervaren. Een wezenlijk probleem snijdt ze aan met ‘*sacred power*’, dat sluit direct aan bij het boek ‘Macht en Manipulatie’, dat eigenlijk direct na Woodhead gelezen zou moeten worden.

¹⁰ Ypma, Sytze: *Tussen God en gekte, een studie over zekerheid en symbolisering in psychose en geloven*. Utrecht. Boekencentrum. 2001.

¹¹ Zie Meerburg, Marja M. De evangelische bijdrage aan het feminisme. *Religieuze bewegingen* no.9. Amsterdam. VU. 1984

De opkomst van Women's Aglow valt te vergelijken met groepen vrouwen, die in Caïro hun eigen activiteiten zijn gaan organiseren, zoals Mahmood, Saba dat beschrijft in *Feminist Theory, embodiment, and the Docile Agent: some reflections on the Egyptian Islamic Revival*, 2001, een urban moslima moskee revival, welke zelfstandig de eigen activiteiten organiseert. Dit lijkt op de bijeenkomsten van "Pracht"-vrouwen(moslima's) in Rotterdam, welke voor corona bijeenkwamen in o.a. een bijruimte van de Paradijsskerk (de huidige kerk van mijn vrouw Ria).

Binnen de pinksterbeweging is er ook een andere ontwikkeling zoals Knibbe en Bartelink melden in *Religion, Secularism, and Women's empowerment*, 2019, die voor dit paper van belang is en dat betreft ontwikkelingen in de Afrikaanse Pinksterbeweging, dat diverse kerken kent met vrouwelijke leiding. Dat is herkenbaar in Rotterdam, waar een 200 migrantenkerken zijn volgens SKIN-Rotterdam en waar een aantal ook door vrouwen geleid worden.

Zeer herkenbaar waren op de lotgenoten dagen de verhalen over verstoten worden, je familie en vrienden verliezen, wanneer je het eindelijk aandurfde om zo'n sektegroep te verlaten. Deze aangrijpende verhalen komen ook terug in *Characters in Search of a script: The exit narratives of formerly ultra-orthodox Jews* door Davidman, Lynn en Arthus L. Greil, Arthur, 2007.

Wilcox, Meliss M. beschrijft in *Spirituality, Activism, and the 'Postsecular' in the Sisters of Perpetual Indulgence*, 2012 een internationale *charity organization*, die allerlei ludieke acties doet als een soort pop-art nonnen als parodie op echte nonnen en zo politiek activistisch zijn. Een interessant artikel, dat blootlegt allerlei frustraties over georganiseerde religie. De verhalen van deze nonnen komen overeen met verhalen die verteld zijn op de lotgenoten dagen. Deze 'Sisters' zijn eigenlijk niet religieus in de zin van kerkelijk, net zomin waren de lotgenoten dagen religieus geduid. Sommige deelnemers waren zo zwaar beschadigd dat ze atheïst geworden waren, zo'n sister orde zou ook in Nederland aan de slag kunnen om manipulatie en grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Interessant is hun methode: *we use humor and irrelevant wit to expose the forces of bigotry, complacency and guilt that chain the human spirit*, en dat laatste hebben diverse lotgenoten gemeld: de ketenen van schaamte door een patriarchale theologie. De *sisters* striden terecht voor een gelijkwaardige positie.

Korte, Anne-Marie, *Pussy Riot's Punk Prayer as a case offfor Feminist Public Theology*, 2014. In dit stuk wordt het Punk Prayer van de groep Pussy Riaot in Moskou geanalyseerd als feministisch politiek protest, want het repressieve regime onderdrukt vrouwen, LGHBT+ personen. Interessant is haar discours over de nieuwe noodzaak van Public Theology, dat laatste sluit aan bij bestaande publicaties van Publieke Gerechtigheid (Public Justice) * ¹²), dat een politieke vertaling is van evangelische (CDA) basiswaarden.

Hoofdstuk acht: Conclusies en Problematisch

¹² Klop, drs. C.J. en prof. Mr. H. Franken. *Publieke Gerechtigheid*, Den Haag.1990. Uitgave van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 1990, dat ook op basiswaarden van het Evangelie is gegrondvest.

Mijn eerste conclusie is een gevoel van afschuw als ik al die verslagen van de lotgenotendagen teruglees uit het verleden. Hoe hebben mensen elkaar zo kunnen beschadigen door misbruik van hun geloof, vertrouwen, misbruik van God te maken. Dat deed mij aan een publicatie denken: *“Zwischen Wahn und Wirklichkeit. Macht Glaube krank”* van Dr. Kurt Blatter, 1993. Geloof kan op een ongelooflijke wijze misbruikt worden en heeft dan enorme gevolgen voor de persoonlijkheid.

Mijn tweede conclusie betreft hoe dit dan kon gebeuren? Het betreft allemaal situaties van macht, macht die geen tegenmacht heeft en waar mensen macht krijgen ligt manipulatie, misbruik, fraude, grensoverschrijdend gedrag op de loer. De genoemde situaties laten zien, dat als er een sterke leider aanwezig was, die zijn eigen positie weet te versterken door zich te beroepen op geroepen zijn door God, een ‘zalving’ of ‘ministry’ te hebben en geen tegenspraak duldt, deze persoon wordt omgeven door jaknikkers en vanaf dat moment kan het misgaan. Een verstandige gemeenschap (kerk, organisatie) moet tegenmacht organiseren bestaande uit een kerkenraad, accountability, een Raad van Toezicht of i.d. waarvan de leden een beperkte tijd (4 jaar plus éénmalige verlenging) zitting hebben. De regel bij de PKN dat predikanten na 10 jaar wisselen, is ook zo gek nog niet.

Mijn derde conclusie is dat er in iedere organisatie (dat geldt ook voor kerken) neutrale vertrouwenspersonen moeten zijn, waar men dan echt vrijuit kan spreken, dan moet er ook een protocol zijn, hoe klachten behandeld worden en er procedures zijn, die klagers beschermen. Dit kan uiteraard ook in de vorm van een meldpunt, dat bij alle betrokkenen bekend moet zijn. In de huidige situatie ontbreekt dat nog te veel.

Mijn vierde conclusie is dat een actualiteit als een trigger kan werken, zoals bij The Voice. Het is een goede gedachte als vertrouwenspersonen en meldpunten daarop bedacht zijn, want ook in de toekomst zullen er andere triggers komen.

Mijn vijfde conclusie is dat in theorie mannen en vrouwen voor de wet gelijk zijn, ook in het arbeidsrecht is dat geregeld. Toch blijkt in de praktijk dat vele vrouwen niet gelijkwaardig behandeld of gehonoreerd worden, dat betekent dat vakbonden, maar ook werkgeversverenigingen en ook opleidingen voor ondernemingsraden hier blijvend aandacht aan moeten geven.

Problematisch is alles overziend de fragmentatie van initiatieven om genderongelijkheid en machtsmisbruik aan te pakken. Feitelijk zou er ergens een superportal gebouwd moeten worden, via welke alle meldpunten te vinden zijn, maar ook literatuur om lotgenoten te helpen (een kleinschalig voorbeeld is www.dogmavrij.nl/boekenlijst). Maar ook problematisch is het gebrek aan overzicht van positieve acties, die ongelijkheid bestrijden, zo bleek dat er wel veel literatuur is, die genderongelijkheid afleidt uit patriarchale religieuze tradities, maar over de gendergelijkheid zoals bij het Leger des Heils bestaan eigenlijk geen wetenschappelijke studies, in sommige boeken ^{*13}) wordt het alleen genoemd. Dan blijkt er een website van de VU-uitgeverij gewijd te zijn aan de positie van vrouwen in de Pinksterbeweging: www.sporenvangod.nl/pinkstervrouwen positief zijn de voorbeelden

¹³ Selderhuis, Herman J. *Handboek van de Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Kampen: Kok, 2006.

waar vrouwen erkend werden als leiders, maar het waren vaak uitzonderingen. Desondanks blijken bij de nieuwste golf van evangelische megakerken, die in Nederland na 2000 ontstaan te zijn, vrouwen een gelijkwaardige positie te hebben onder andere bij Mozaïek0318 (Veenendaal) en Opwekking (die dit jaar 2022 een vrouw als hoofdspreker heeft). Opmerkelijk is het artikel in Opwekking van Maart 2022, die vrouwen in hun recht en gelijkwaardige positie plaatst, een positief teken voor de evangelische beweging. Het hele artikel is zodanig interessant dat het als bijlage vijf is opgenomen.

Aanbevelingen: Eén, het is van belang dat er een wetenschappelijke studie komt over de ontwikkeling van gender gelijkheid in het Leger des Heils, als positief moreel voorbeeld voor kerken. Twee, een intersecctie studie over de snijpunten van *Public Theology*, *Public Justice* and *Public Reason*. En drie uitbreiding van de toepassingen van de Arbowetgeving op een veilige werkomgeving, alles is in die wet goed geregeld en benoemd, maar het betreft werkgevers en werknemers. Een wettelijke uitbreiding is nodig ten aanzien van vrijwilligers, maar ook voor leden van verenigingen c.q. kerken.

Afsluitend keer ik terug naar het begin: wat is mijn positie en dat van mijn vrouw Ria? Kort na ons trouwen in 1968 ontworstelden wij ons aan diverse theologische opvattingen, die gewoon niet bleken te kloppen en zorgden ervoor dat in onze eigen organisatie mannen en vrouwen, maar ook homo's een volledig gelijkwaardige positie kregen, want het gaat om respect voor talenten door God ons gegeven en nooit om gender of etniciteit, daarover publiceerden wij twee artikelen, die toegevoegd worden onder bijlage drie en vier. Deze publicaties deden lang geleden aardig wat stof opwaaien, maar alle medewerkers voelden zich veilig, gelijk behandeld en gewaardeerd.

Uit persoonlijke ervaring, maar ook uit de literatuur blijkt dat *lived religion* een diepgrijpende ervaring is. Gaan daar zaken mis, kan dat leiden tot grote trauma's. Ook al lijkt op papier een aantal zaken geregeld te zijn, de praktijk wijst anders. De strijd voor gender gelijkheid en rechtvaardigheid is niet af, maar moet onverminderd doorgaan.

Geraadpleegde literatuur:

- Blatter, Kurt. *Zwischen Wahn und Wirklichkeit. Macht Glaube krank*. Berneck, CH: Schwengeler Verlag, 1993.
- Bönker, Jaap, Ton Wintels, en Maarten Nota. *Macht en Manipulatie*. Hoornaar: Gideon, 2004.
- Bruijne, Peter; Peter Pit en Karin Timmerma.. *Ooit evangelisch, de achterdeur van evangelische gemeenten*. Kampen: Kok, 2009.
- Cooper, Britney. How Sarah got her groove back, or notes toward a black femenist theology of pleasure. *Black Theology*, Volume 16, no.3(2018)pp.195-206. Routledge, Taylor & Francis Group).
- Dam, J. van. *Geschiedenis van het Baptisme in Nederland*. Amsterdam: Unie van Baptisten, 1970.
- Davidman, Lynn en Arthur L. Greil. Characters in Search of a script: The exit narratives of formerly ultra-orthodox Jews. Hoboken, NJ. *Journal for Scientific Study of Religion*, nr.46 (2007).
- Dijkhuizen, Laura en Bakker, Henk. *Typisch Evangelisch, een stroming in perspectief*. Amsterdam: Ark Media, 2017.
- Flinterman, Francisca. *Een briefje uit de hemel*. Soesterberg: Aspekt, 2018.
- Heijmerink, Ellen. *Blinde Wereld*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2009.
- Heijmerink, Ellen. *Wij dansen niet*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2011.

- Jooss, Anna. *Wanhopig geluk*. Haaren: Eigen Uitgave, 2020.
- Kennedy, James, C. *Een beknopte geschiedenis van Nederland*. Amsterdam: Prometheus, 2017.
- Klop, C.J. en H. Franken. *Publieke Gerechtigheid*. Den Haag: Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, 1990.
- Knibbe en Bartelink. *Religion, Secularism, and Women's empowerment*. Chichester: Religion and European society. John Wiley & Sons, 2019.
- Kok, Lottie. *Overtuigd van eigen waarheid, hoe psychologen denken over sekteslachtoffers*. Rotterdam: Reclaimed Voices, 2019.
- Korte, Anne-Marie. Pussy Riot's Punk Prayer as a case of/for Feminist Public Theology. Basel: *Journal of the European Society for Women in Theological Research*, 22 (2014).
- Laan, C. van der & Laan, P. N. van der. *Pinksteren in beweging, vijfenzeventig jaar pinkstergeschiedenis in Nederland en Vlaanderen*. Kampen: Kok, 1982.
- Laan, C. van der & Laan, P. N. van der. *Toen de kracht Gods op mij viel, 100 jaar Pinksterbeweging*. Kampen: Kok, 2007.
- Lock, Johan. *De erfenis van Adriaan*. Amsterdam: Ambo-Anthos, 2017.
- Lufting-Heijna. *Herondekt: Gods glimlach*. Velp: Regina, 1999.
- Mahmood, Saba. *Feminist Theory, embodiment, and the Docile Agent: some reflections on the Egyptian Islamic Revival*. Arlington. American Anthropological Association. Vol.16, No.2 (2001).
- Martin, Craig. *A critical introduction to the study of religion*. London, NY: Routledge, 2017.
- Meerburg, Marja M. De evangelische bijdrage aan het feminisme. Amsterdam. *Religieuze Bewegingen in Nederland*. no.9. VU. (1984).
- Rivière, Leen La. *De Gemeente en de publieke ruimte*. Rotterdam: Continental Sound/Christian Artists, 2000.
- Rivière, Ria La. *Een scheur in je leven. Van religieuze manipulatie tot heelheid, het kostte een leven*. Rotterdam: Continental Sound/Christian Artists, 1999.
- Schoonhoven, Silvan. *God, Geld & Gehoorzaamheid; De keerzijde van het succes van de pinkstergemeente*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam, 2012.
- Seldenhuis, Herman J. *Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Kampen: Kok, 2006.
- Selles, Leny. *De herder was een huurling, mijn weg terug na misbruik door een pastor*. Utrecht: Boekencentrum, 2001.
- Stoffels, Drs. Hijme C. (redactie): *Religieuze bewegingen in Nederland*, deel 9, feiten en visies. Amsterdam: VU, 1984.
- Stoffels, Drs. H. C. *Wandelen in het Licht, Waarden, geloofsovertuigingen en sociale posities van Nederlandse evangelischen*. Kampen: Kok, 1990.
- Stausberg, Michael and Engler, Steven. *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*. New York: Taylor & Francis Group, 2011.
- Wilcox, Meliss M. Spirituality, Activism, and the 'Postsecular' in the Sisters of Perpetual Indulgence. *Religion, Gender and Sexuality in Everyday Life*. Ashgate: Taylor & Francis group, 2012.
- Woodhead, Linda. Gender differences in religious practice and significance. *Travail, genre et sociétés*. Vol.27, issue 1. La Découverte (2012).
- Ypma, Sytze. Tussen God en gekte, een studie over zekerheid en symbolisering in psychose en geloven. Utrecht: Boekencentrum, 2011.

BIJLAGE 1 PROTOCOL VAN CONTINENTAL SOUND/CHRISTIAN ARTISTS

1. Inleiding

De bijbel laat er geen misverstand over bestaan, dat zij die geroepen zijn leiding te' geven, een grote verantwoordelijkheid dragen. Al in Deut. 17:14-20 worden de toekomstige koningen van Israël strikte regels voorgehouden over het omgaan met macht, seksualiteit en geld. In Ezechiël 34 wordt indringend door de profeet gesproken over herders die zichzelf in plaats van de schapen weiden. Ook het Nieuwe Testament kent enkele duidelijke vermaningen aan het adres van hen die leidinggeven, onder andere in 1 Tim. 3:1-13; Titus 1:5-9 en 1 Petr. 5:1-3. Duidelijk is dat leidinggeven gekwalificeerd wordt door het voorbeeld van onze Here Jezus Zelf, namelijk 'in de gestalte van een dienstknecht' (Pil. 2:7).

De zonde houdt geen halt bij de kerkdeur of bij het goede begin van scholing en trainingsactiviteiten, en ook niet bij het hart van geestelijke leiders c.q. leidinggevendens. Ook binnen de evangelische beweging is sprake van machtsmisbruik en manipulatie van mensen, van fraude en bedrog, van onzorgvuldige omgang met geld en middelen en van seksueel misbruik. Wij willen onze ogen daarvoor niet sluiten en al het mogelijke doen om _dit te voorkomen en/of er een einde aan te maken. Daarom aanvaarden wij deze regels als minimale afspraken waarop leidinggevendens in onze organisatie aanspreekbaar zijn, opdat aan ieder bekend is 'hoe men zich behoort te gedragen in het huis Gods ' (1 Tim. 3:15).

Om niet telkens de vele synoniemen voor het begrip bestuurder, voorganger, oudste, chaperonne, dirigent, Road Manager, (ook kantoormedewerkers en vrijwilligers), of leidinggevende te moeten gebruiken, is in deze tekst gekozen voor het woord leidinggevende, zonder dat daarmee over de andere benamingen een waardeoordeel wordt uitgesproken. Hetzelfde geldt met betrekking tot het gebruik van het woordje 'hij': we hebben aangesloten bij gangbaar spraakgebruik; het betreft dus ook iedere 'zij', daar in onze organisatie vrouwen in alle leidinggevende capaciteiten voorkomen.

Als in de tekst 'lid' wordt genoemd, betreft dit ook alle deelnemers aan de vele scholings-, trainings-, tour- en cursus-activiteiten.

2. Algemeen

- 2.1 Zij die leidinggeven, zijn vanuit hun roeping en aanstelling verantwoordelijk voor de invulling en uitoefening van hun bediening/taak binnen de gestelde regels en afspraken.
- 2.2 Integriteit en heiligheid moeten de leidinggevende kenmerken in zijn omgang met God en zijn persoonlijke handel en wandel: van de leidinggevende mag verwacht worden dat hij zelf als discipel van Jezus Christus leeft voor Gods aangezicht in alle persoonlijke en publieke relaties en dat hij daarin anderen ook door zijn voorbeeld wil leiden.
- 2.3 Onze intern geldende regels nemen in acht: de 10-geboden (samengevat in de woorden van Jezus Christus: Van God houden boven alles en van je naaste houden als jezelf; Math. 22.37-40). Ook zijn onze intern geldende regels in overeenstemming met de mensenrechten en de Nederlandse rechtspraak.

3. Relaties binnen de organisatie

- 3.1 a. De leidinggevende zal zorgvuldig omgaan met het verschil in beroeps- en privé-relaties. Hij zal daarbij altijd de nodige onafhankelijkheid van mensen en zijn verantwoordelijkheid tegenover

God in het oog houden.

b. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van de leidinggevende, ter bescherming van zichzelf en anderen, om de grenzen aan te geven ten aanzien van wat wel en niet verantwoord is binnen een pastorale relatie en deze grenzen ook te bewaren en te bewaken.

- 3.2 De leidinggevende zal zich in het maatschappelijk verkeer zorgvuldig gedragen en betrouwbaar zijn

3.3 De leidinggevende eerbiedigt de persoonlijke (fysieke en geestelijke) integriteit van de ander, Hij dient zich bewust te zijn van zijn vertrouwenspositie in pastorale situaties en de machtsongelijkheid die dat met zich kan meebrengen. Hij zal geen misbruik maken van de eventuele afhankelijkheid of kwetsbaarheid van diegenen die aan zijn (pastorale) zorg zijn toevertrouwd. Zelfs als een cliënt 'zich aanbiedt' zal de leidinggevende daar nooit op mogen ingaan.

- 3.4 De leidinggevende zal zich niet laten omkopen, noch erfenissen van leden aanvaarden.

De leidinggevende zal geen giften en geschenken van leden aannemen. Openbaarheid van bestuur kan veel ellende voorkomen. Het is aan te bevelen dat van al deze voorkomende gevallen melding wordt gemaakt bij het bestuur. Donaties etc. moeten ten goede komen van de hele beweging of voor de sector, waarvoor ze gegeven worden.

- 3.5 De leidinggevende zal waken voor misbruik van de macht die voortvloeit uit zijn positie ten opzichte van derden, voor het gebruik van manipulatie en voor belangenverstrengeling.

- 3.6 De leidinggevende zal al hetgeen hem in het kader van zijn bediening/werk vertrouwelijk ter kennis is gekomen, beschouwen als ambtsgeheim. Hij heeft ter zake tegenover derden - behoudens zijn verantwoordelijkheid voor de wet - een zwijgplicht.

De leidinggevende draagt er zorg voor, dat de geheimhouding van de gegevens van de ander en de bescherming van diens persoonlijke levenssfeer verzekerd zijn.

- 3.7 In de omgang met conflicten - al dan niet zijn eigen persoon betreffend - zal de leidinggevende een bediening van vrede nastreven. Bij het oplossen van conflicten zal hij streven naar een wijs evenwicht tussen openheid en vertrouwelijkheid. In zijn werk als conflictbemiddelaar zal hij zich waar nodig laten bijstaan door commissies van wijze mannen/vrouwen, dit in en na overleg met directie c.q. bestuur, om zo conflicten rechtmatig op te lossen. Er zijn namelijk zaken die getoetst moeten worden c.q. bestraft dienen te worden. Leidt deze procedure niet tot een verantwoorde oplossing, dan kan de rechter gevraagd worden een uitspraak te doen. De organisatie heeft ingesteld: een klachtencommissie en een klachtenprocedure

Dit is tevens het centrale meldpunt; p/a Continental Art Centre, Rotterdam

- 3.8 a. De leidinggevende zal er zorg voor dragen ook zelf pastoraat en/of begeleiding/supervisie te ontvangen. Hij zal - ook samen met anderen - zijn eigen functioneren regelmatig kritisch evalueren, dit gebeurt na ieder project.
- b. Voor de kantoormedewerkers is evaluatie geregeld in de bijlagen van het arbeidscontract.

4. Relatie ten opzichte van collega's

- 4.1 De leidinggevende zal zich collegiaal opstellen ten opzichte van allen die werkzaam zijn in de dienst van het evangelie en hij zal zich inspannen de eenheid in Christus zo concreet mogelijk met hen te beleven.
- 4.2 De leidinggevende zal zich onthouden van het publiekelijk uiten van kritiek op het functioneren van een collega. Tevens zal hij zich gereserveerd opstellen in het geval hem zulke kritiek ter ore komt. Wel zal hij, overeenkomstig Matth. 18:15-20, zijn verantwoordelijkheid nemen in geval van fouten, zonde of dwaling. Hij zal de hem ter ore komende zaken betreffende een collega melden bij het meldpunt, dat verder richting collega stappen onderneemt.
- 4.3 Wanneer een leidinggevende terugtreedt en betrokken blijft elders in de organisatie, zal hij distantie in acht nemen om zijn opvolger de ruimte te geven zijn bediening/taak op zijn eigen wijze uit te oefenen.
- 4.4 Indien bovenstaande vormen van elementaire wellevendheid niet worden in acht genomen zal melding gemaakt worden bij het meldpunt. Hec meldpunt is bevoegd tot het nemen van sancties, dit na afstemming met het (sectie-)bestuur c.q. de directie,
- 4.5 Onder collega wordt verstaan: medewerkers cursisten, tourleden bestuurders, tourleiding, cursusleiding maar ook mensen van andere instellingen (organisaties, kerken, etc.) .

5. Strafbare feiten

- A. Bij strafbare feiten als diefstal, fraude, incest, molest, verkrachting c.q. seksuele intimidatie zal de leiding van de organisatie in actie komen. Uit alle gevallen van de afgelopen jaren blijkt, dat indien met actie gewacht werd, de schade veel groter was (voor het slachtoffer, de instelling en de dader). Onze organisatie heeft de volgende procedure:
 - I.a. Een klacht dient bewezen te worden. Hier dient met grote zorgvuldigheid en met snelheid gewerkt te worden.
 - b. Tijdens deze korte periode dient de leidinggevende op non-actief gesteld te worden.
2. De klacht is waar

- a) De leidinggevende wordt langdurig op non-actief gesteld (als t.z.t. de rechter een uitspraak doet, zal vaak ook de arbeidsrelatie verbroken worden. Tot aan de uitspraak kan ontbinding van b.v. een arbeidsovereenkomst zeker aangevraagd worden).
- b) Het bestuur doet aangifte bij de politie.
- c) Binnen 24 uur worden de overige interne betrokkenen ingelicht bv. gemeenteleden, de werkorganisatie, de achterban, de ouders van alle kinderen die op het kamp waren, enz.
- d) De pers wordt binnen 48 uur geïnformeerd. Het is zeer aan te bevelen dat de instelling zelf een persbericht maakt en de zaak openbaar maakt. (Op deze wijze toont de instelling/ gemeente aan haar taak en verantwoordelijkheid serieus te nemen en wordt de schade tot een minimum beperkt; als de pers zelf er lucht van krijgt of het slachtoffer neemt het initiatief, is de schade enorm.)

3.a. De leiding zal kiezen voor het slachtoffer en alles eraan doen om niet de dader de hand boven het hoofd te houden.

- b. De leiding zal zorgen dat het slachtoffer professionele hulp krijgt.
- c. De leiding zorgt dat de dader door andere partijen ook professionele begeleiding krijgt.
- d. De dader kan niet zomaar terugkeren binnen de organisatie.
- e. De dader zal niet dezelfde verantwoordelijkheid voor langere tijd kunnen dragen. Een weg van re-integratie, genezing zal eerst afgelegd moeten worden.

B. Er zijn ook zaken die niet onder het strafrecht vallen, maar waarvoor we dezelfde procedure volgen: manipulatie, intimidatie, overspel. Reinheid, heiligheid, integriteit moeten ook op deze terreinen zeer hoog aangeschreven staan.

Bijlage twee: De gebuikte vragenlijst

Ben je man/vrouw/.....

Hoe kwam je indertijd bij Ria La Rivière c.q. de vereniging ter bestrijding van manipulatie terecht?

Als lotgenoot hebt je traumatische situaties meegemaakt. Kun je in het kort beschrijven wat dat was (manipulatie, discriminatie, seksuele intimidatie, fraude, machtsmisbruik,....; was het in een gezinssituatie, kerk, organisatie,....)

Op de lotgenoten dagen is regelmatig gestimuleerd om je ervaringen op schrift te stellen. Heb je dat gedaan?

Is het ook als boek uitgekomen, zo ja, wat is de titel, jaar, uitgeverij.

Wat waren de reacties op deze publicaties (van bekenden, je kerk,)

Als het om een strafbaar feit ging volgens het strafrecht. Heb je aangifte gedaan?

Wat waren de gevolgen:

Ervaar je nu nog steeds gender-ongelijkheid? (Gezin, werk, samenleving, kerk, organisatie, ...)

Omschrijf svp

Mede dankzij de lotgenoten ontmoetingsdagen is er stevig gelobbyd voor meldpunten en vertrouwenspersonen (in kerken, organisaties, op werk). Deze zijn er bij sommige kerken en instellingen gekomen. Ervaar je dat de situatie VOOR JOU verbeterd is?

Het recente misbruik bij The Voice of Holland e.d. toont aan dat er nog veel moet gebeuren. Denk je dat een wetsvoorstel met de verplichting voor iedere organisatie, bedrijf, instelling, kerk of club tot het instellen van een onafhankelijke vertrouwenspersoon/meldpunt kan helpen?

Wat wil je eventueel nog verder toevoegen?

29. Homosexualiteit

Hans kwam uit een gebroken gezin. Zijn vader had zijn moeder zo vaak in elkaar geslagen, dat het een scheiding werd. Moeder en de kinderen hadden het arm gehad. De jeugd van Hans was dus heel moeilijk. Toen Hans tiener werd, ontdekte hij, dat hij in veel dingen "anders" was, dan andere jongens. Thuis durfde hij er niet over te praten. Op school keek hij wel uit. Zo raakte Hans in een enorme worsteling, wat nog verergerd werd, omdat bidden niet hielp. Hij liet ook voor zich bidden in de gemeente, waar hij wel bewust vaag bleef over zijn 'probleem'. Ook dat hielp niet. Wat nu? Tenslotte durfde Hans het aan om met de voorganger hierover te spreken, daar hij in zo'n ziele-nood was. Er werd voor hem gebeden, er veranderde niets. Machten werden bestraft, er veranderde niets. Verzoening werd gedaan, er veranderde niets. Een periode van vasten en gebed, er veranderde niets. Voorganger en oudsten begonnen ongeduldig te worden, want Hans was nog steeds 'onveranderd'.

Had Hans geheime zonden? Was hij gebonden? Wilde hij niet? Het moest wel aan hem liggen! Er kwam wrevel, vermaning! Geen verandering. Het lag beslist aan Hans zijn geloof, overgave aan God en zijn wil. Hans werd onder druk gezet, hij moest maar aantonen dat hij 'okay' wilde zijn. Er werd een meisje voor Hans gezocht en ze werden aan elkaar gekoppeld. Dit werd een vreselijk pijnlijke affaire!

Tenslotte werd Hans de gemeente uitgegooid, want hij was 'ongehoorzaam aan God'.

In de eerste jaren van onze bediening hadden we niet met homosexualiteit te maken. Wel viel het ons op, dat er heel wat voorgangers waren, die heel extreem reageerden als er homo's in hun 'club' boven water kwamen. We maakten er wel eens grappen over "normaal nemen de mannen een vrouw, zijn ze bang nu door een man genomen te worden?". Alles veranderde toen een medewerker homo bleek te zijn en eerlijk zijn strijd kwam vertellen.

Daar er om ons heen zo met homo's gesold werd, wilde wij hier eerst eens rustig over nadenken.

Graag vertellen wij onze observaties.

- Diverse reacties van mannen t.a.v. homo's bleken gebaseerd te zijn op angst en eigen onzekerheid.
- Er bleken verschillende vormen van homosexualiteit te zijn. In het leven van kinderen bleken er twee periodes te zijn, waar hun sexualiteit kwetsbaar was en anders gericht kon worden op basis van druk, trauma's, ervaringen.
- Ook bij ouderen vonden wij latente homosexualiteit, die rond het 40ste jaar aan het licht kwam. (Vele redenen/ oorzaken, waarom dat dan pas 'doorbrak')
- Niet alles is homosexualiteit bijv. transsexualiteit of baby's die van buiten een meisje zijn en van binnen een jongen.

Al dit soort zaken toont aan, dat we werkelijk in een gebroken wereld leven. Dit soort defecten moeten totaal anders benaderd worden als homosexualiteit. Deze defecten zijn bovendien geen zonde!

- Te makkelijk wordt gedacht dat alle homo's maar aanrotzooien en een bron van maatschappelijk kwaad zijn.

- Hoe homo's met hun geaardheid omgaan bleek heel divers te zijn.
 - a. Men accepteert deze geaardheid en doet er niets mee. Men kiest voor een soort celibatair leven en vind rust in een soort status quo.
 - b. Men ontwikkelt met één persoon een vaste duurzame relatie.
 - c. Men heeft in zijn leven een beperkt aantal duurzame relaties vgl. iemand die hertrouwd na echtscheiding.
 - d. Men slaat los, allerlei wisselende kontakten, aanrotzooien, perversiteiten.
- Met deze analyse zijn we toen eens grondig de bijbel gaan bestuderen. We hebben dit gedaan zo objectief mogelijk. Wat waren onze uitkomsten?
 - de culturele context waar het Oude Testament homosexualiteit een grove zonde noemt, had primair te maken met allerlei perversiteiten, offercultussen, afgodendienst, uitzinnige orgiën. Dat deze vorm een zonde is, zal duidelijk zijn.
 - Daar waar verwezen wordt naar Sodom en Gomorra, bleek dat de stad niet geoordeeld werd vanwege sodomie, maar vanwege hun afschuwelijke handel en wandel van sociale ongerechtigheid.
 - De bijbel zwijgt volledig over de situaties a, b, c; dus zal dat met grote nuance-ring bekeken moeten worden.
- Praten wij nu opeens alles maar goed? Nee, maar wel is voor ons duidelijk dat in de gevallen a, b en c deze mensen volledig in vertrouwen aan God's genade gelaten kunnen worden. We kennen nu heel wat homo's in de categorie a, b, c, die een absoluut duidelijk leven met God hebben.

Maar waarom zijn ze nog homo? Ook al gaat nu het voorbeeld mank, als iemand geen voet heeft, groeit die dan aan? Deze persoon moet leren leven met dit feit. En wij als christenen hebben die persoon te accepteren, zoals die is: zonder voet.

En de zonde van de homosexualiteit? De zonden van hetero's zijn net zo groot als ze ook maar met alle partners aanrotzooien.
- Niemand is perfect. Iedereen heeft wel ergens een handicap: een lichamelijk defect, een traumatische ervaring, problemen in de familie, enz.

Maar weerhoudt ons dat om deel van het lichaam van Christus te zijn? De Heer kwam juist omdat wij imperfect zijn. Hij kwam voor de gebrokenen, zwakken, enz.

Juist voor al dezen en homo's moet er plek zijn in de gemeente. Ook voor hen moet de gemeente een veilige haven van liefde en acceptatie zijn.
- Er zijn wel homo's hetero's geworden, naar onze mening was dat de correctie van een gedragsconditionering (bijv. jongens in prostitutie).
- Het beste wat we zouden moeten doen, is deze mensen (net als alle andere mensen) accepteren zoals ze zijn en hen liefhebben en zegenen. Wij moeten niet voor wat voor reden dan ook hen afschrijven, veroordelen of anders willen conditioneren.

Wij hopen dat de lezer onze mening wil respecteren. We hebben geleerd in onze 30 jaar van allerlei 'ministry' dat zeer complexe zaken, niet geholpen worden met simpele antwoorden en kretologie.

We beseffen dat wij ons met dit hoofdstuk kwetsbaar opstellen. Men hoeft het niet met ons eens te zijn, desondanks vragen we om de analyse en argumentatie biddend te willen overwegen. En waar wij op afgerekend willen worden zijn genade en barmhartigheid.

Tot slot willen wij het volgende toevoegen.
Het zijn reacties van een aantal christelijke homo's
Zij hadden oprecht en eerlijk de beroemde 4 teksten uit de Bijbel bestudeerd, ze hadden er goed over nagedacht en alle ins en outs bekeken.
Hun reactie was:
Dat gaat allemaal heel duidelijk NIET over mij.....!!!

En als nabrander...

Tegenover deze 4 teksten staan er honderden teksten in de Bijbel met waarschuwingen ten aanzien van hetero sexualiteit, en dat is beslist iets om eens goed over na te denken. Hetero's die onrecht begaan, misbruiken, verkrachten, overspel krijgen dezelfde zware oordelen aangezegd als in de bekende 4 teksten.

En als er echt sexuele zonde is, denk dan aan de overspelige vrouw.. wie zonder zonde is, werpe de eerste steen... dat kan dus niemand....Jezus herstelde de waardigheid van die vrouw, richtte haar op en vergaf haar zonde. Zo moeten ook wij homo's en hetero's oprichten, hun waardigheid herstellen... dat is omarmen, welkom heten in onze gemeenschap, niemand veroordelend en voor hen bidden en zegenen

27. *Het Koninkrijk & Vrouwen*

Door de zondeval ging de bedoelde harmonie verloren: tussen God en de mensen, tussen mensen en de natuur en tussen man en vrouw. Misbruik, manipulatie, strijd om de macht kwam.¹ Niet de goddelijke manier van dienen heersen, maar brute macht. Niet werken vanuit geestelijke autoriteit maar autoritair.

Toch was het de bedoeling dat man en vrouw, hoe verschillend ook, gelijkwaardig hun leven zouden leiden en samen zouden *heersen en de schepping bewaren*.² Er wordt wel eens geroepen dat de Bijbel juist het boek is, dat vrouwen onderdrukt en emancipatie tegengaat. **Niets is minder waar.**

De hele Bijbelse geschiedenis door heeft God, ondanks de zondeval, vrouwen tot ieder ambt geroepen:

- *Leiding van het volk Israël* uit de slavernij in de vrijheid:

Mirjam was lid van het leiderschapsteam (Mozes, Aäron en Mirjam).³

- Na de verovering van het Beloofde Land werden de stammen geleid door *Richteren*. Eén was een vrouw: Debora.⁴

- *Koninklijke waardigheid*: Ester was koningin en redde door haar optreden haar volk.⁵

- *Zaken doen*: De vrouw in het spreukenboek is geen degelijk 'tutje' maar een hardwerkende tante, die succesvol was in zaken.⁶

- *Romantiek*: In het lied der liederen (het Hooglied) wordt

de opwindende schoonheid van een vrouw bezongen en het prachtige gelijkwaardige liefdesspel van vrouw en man. Gods Woord vindt romantiek ook van belang! Van elkaar genieten en elkaar laten genieten is wat anders als elkaar 'gebruiken'.⁷

- *Zorg*: Er wordt gesproken over het zijn als 'een moeder Israëls'⁸ het toppunt van zorg en inzet.

- *Israël* was een schitterende jonkvrouwe⁹, maar gedroeg zich helaas als een goedkope hoer.

- *Overgave*: Maria¹⁰, de moeder van Jezus is het toppunt van overgave. In die tijd was zomaar zwanger worden de grootste schande die je je kon voorstellen. Alle geslachten zullen haar eren.

- *Profeten*: Een profeet was zo mogelijk het hoogste geestelijke ambt, het dichtst bij God. Mirjam was profetes.¹¹ Anna was profetes.¹² Ook de dochters¹³ van Philip-pus waren profetessen. Zij spraken dus en gaven ook onderricht. Debora was profetes¹⁴, Chulda was profetes¹⁵, Hanna was profetes.¹⁶

- *Rondreizende evangelisten*: Aquila & Priscilla¹⁷ waren een rondreizend echtpaar, die de gemeenten opbouwden. Dat haar naam zo genoemd wordt, geeft aan dat ze een duidelijke taak had.

- *Voorgangers*: Er waren ook vrouwelijke voorgangers, zo blijkt uit het slot van een paar brieven: '*Nymfa en de gemeente bij haar aan huis.*'¹⁸ '*Claudia en alle broeders laten u groeten.*'¹⁹ '*De oudste aan de uitverkoren vrouw.*'²⁰

- *Volgen van Jezus*: Het was in die tijd, in die culturen (en eigenlijk nog steeds) hoogst ongepast als vrouwen met mannen meereisden of nareisden. Jezus maakt er geen probleem van. Hij gaf vrouwen echte waarde. '*Er was een hele groep vrouwen die Jezus volgden.*'²¹

- *Leiderschapsteam N.T.*: Ook Paulus heeft in ieder geval één keer een vrouw meegenomen in zijn zendingsteam, zo blijkt uit een opmerking. Hij zegt trouwens dat andere apostelen dat af en toe ook wel deden.²²

- *Respect & Waarde*: Jezus brak op verschillende plaatsen volledig met culturele opvattingen en traditie:

1. Hij sprak (eerst alleen) notabene met een Samari-
taanse(!) vrouw.²³

a. Je ging niet om met Samaritanen als Jood zijnde.

b. Je sprak niet alleen met vrouwen. De manier zoals Jezus haar benadert is bijzonder respectvol.

2. Hij honoreerde het geloof van een heidense vrouw. (Als Joodse rabbi ging je echt niet om met heidenen.)²⁴

3. De vrouw die op overspel betrappt was²⁵ (waarom hadden ze ook de man niet meegenomen? Dat hij er niet bij was, toont naar mijn mening aan dat het set-up was, waarbij in opdracht van de farizeeërs een man een situatie of een zwakheid van die vrouw misbruikt had), werd door Jezus niet veroordeeld. Hij bleek alle begrip te hebben voor menselijke zwakheden. Alleen: ga heen en zondig niet meer. Hij herstelde haar eigenwaarde.

4. Hoeren en tollenaars²⁶ (de outcast van die cultuur) waren voor Hem echte mensen, met wie Hij graag omging, feest mee vierde, Hij at en dronk zelfs met hen (en brak ook hierin met de cultische regels).

5. Aan het kruis, vroeg Hij zijn discipel Johannes, voor zijn moeder Maria te zorgen.²⁷ Nu Jezus er niet meer zou zijn, zou een weduwe de hongerdood kunnen sterven als er geen kinderen waren om voor de moeder te zorgen.

6. Moeders met kinderen waren bij Hem welkom.²⁸

7. *Rechtspositie*. Een vrouw kon je niet zomaar dumpen, Jezus zegt²⁹ scherpe dingen over vrouwen zomaar wegzenden en scheiden. Hij wijst er trouwens op hoe het

in den beginne was: man en vrouw gelijk!

8. *Dienen*: In een huwelijk ben je niet zomaar de baas: als man hou je van de vrouw, en de vrouw van de man.³⁰ De z.g. sterke man moest heel goed voor zijn vrouw zorgen.³¹ Zoals God voor de gemeente zorgt, zo moet de man de vrouw dienen.³² De man moet als een priester in het gezin zijn (dat is geen paus spelen, maar voorgaan in geestelijk inzicht, verzoening brengen, tegenstellingen overbruggen, jezelf opofferen, dus een voorbeeld zijn en geen dictatorschap). Priester schap is ook een geestelijke paraplu zijn, waaronder de ander zich juist kan ontwikkelen.

- *In Christus*³³ is noch man, noch vrouw! Met andere woorden: Door het geloof en de Boodschap van het Koninkrijk komt alles weer terug in de oorspronkelijke scheppingsbedoeling. Het evangelie is dan ook de boodschap van de gelijkwaardigheid van man en vrouw.

- *Rechtsbescherming*: In de oude culturen telden vrouwen niet. Des te opmerkelijker is het dan dat in de wetboeken van Mozes de vrouw een duidelijke rechtspositie kreeg. Ze kon bezit hebben; ze kon erven, de familienaam in stand houden, ze kon niet door een vervelende man zomaar weggestuurd worden. Bij geruchten van overspel moest serieus de zaak onderzocht worden. En werd een ongehuwde jongedame door een vent gepakt, dan zat hij eraan vast. Ook wat deze wetsregels³⁴ betreft had de vrouw een enorme bescherming, die schril afstak t.a.v. de culturen van die tijd, die bol stonden van vrouwenmisbruik, incest, tempelprostitutie, vrouwenoffers, vruchtbaarheidsriten, kinderooffers, enz., enz.

- De hoer die in Jericho de verspieders van Israël verborg, kreeg een plek in Israël, ze is trouwens één van de voorouders van Jezus.³⁵

- Het boek Ruth: Een prachtige idylle. Ook deze buitenlandse vrouw is één van de voorouders van Jezus.³⁶
- Het evangelie van het Koninkrijk was net zo voor vrouwen als mannen. Lees na hoevelen er wonderbaarlijk verlost werden, b.v. Maria van Magdala.³⁷
- Het Nieuwe Jeruzalem³⁸, het grootste kunstwerk ooit gemaakt, wordt vergeleken met een prachtig geklede bruid. Als een vrouw een minderwaardig schepsel was geweest, zou het Nieuwe Jeruzalem niet vergeleken worden met zo'n fantastische bruid.

In Handelingen lezen we een aantal keren over vrouwen, die bijeenkwamen om God te dienen³⁹ of groepen vrouwen die God vereerden. Ook hieruit blijkt hun gelijkwaardige positie.

Door de verlossing van Jezus komt alles weer terug bij de oorspronkelijke scheppingsordening: opdat man en vrouw samen zouden heersen en bewaren, dus hun gezag en verantwoordelijkheid zouden uitoefenen. Beiden gelijkwaardig, en daarbij als man en vrouw beiden uniek, elkaar aanvullend!

Zelf kan ik alleen maar constateren, dat als we de bedoeling van de Bijbel serieus nemen en ook in de relatie man en vrouw het Koninkrijk uitleven er geen feministische of emancipatieproblemen meer zijn. De vrouw in het ambt of de leiding of directie een probleem? Dat kun je **niet** m.i. op de Bijbel baseren.

1. Gen. 3:16 (Strijd om de macht in plaats van gelijkwaardigheid uit Gen. 1:26)
2. Gen. 1:26-28; Gen. 2:15

3. Ex. 15:20; 1 Kron. 6:3 (Ze was ook leider, anders stond ze niet in deze lijst); Micha 6:4 (Erkent haar leiderschap)
4. Richt. 4, 5
5. Boek Ester (O.T.)
6. Spr. 31:10-31
7. Hooglied. (O.T.)
8. Richt. 5:7; 2 Sam. 20:19
9. Zie o.a. het boek Hosea
10. Luc. 1:28-38, 49
11. Ex. 15:20
12. Luc. 2:36
13. Handel. 21:9
14. Richt. 4:4
15. 2 Kon. 22:14; 2 Kron. 34:22
16. Luc. 2:36
17. Handel. 18:2, 18, 26; 1 Cor. 16:19; 2 Tim. 4:19
18. Col. 4:15
19. 2 Tim. 2:21 De opsomming van mannennamen met een vrouwen naam geeft aan dat deze vrouw net als de anderen in de bediening stond.
20. De tweede Johannesbrief is gericht aan een vrouw. Als er sprake is van 'kinderen' in deze brief moet m.i. veeleer aan de gemeenteleden gedacht worden dan aan haar eigen kinderen.
21. Luc. 8:1-3; 23:27, 49; Matt. 27:55; Marc. 15:40-41
22. 1 Cor. 9:1-5
23. Joh. 4:4-42
24. Matt. 15:21-28
25. Joh. 8:2-11
26. Matt. 21:31; Matt. 11:19; Luc. 15:1; Matt. 9:10; Luc. 7:37-50
27. Joh. 19:26-27

28. Matt. 19:13-15; Marc. 10:13-16; Luc. 18:15-17
29. Matt. 19:3-10
30. 1 Cor. 7:3-5
31. 1 Petr. 3:7; Mannen moeten eer aan hun vrouw bewijzen. Ze zijn broos vaatwerk en medeërfgenen van de genade (net als de mannen).
32. Ef. 5:25, 28-33; Col. 3:19
33. Gal. 3:26-28 Let op, ook vrouwen zijn zonen Gods. (En dus ook in alles erfgenamen v. Christus.)
34. Ex. 21-23; Lev. 18; Lev. 20; Num. 5; Num. 6; Num. 27:1-11; Num. 36:1-13; Ook de 10 geboden geven bescherming aan de vrouw: Ex. 20:1-17; Deut. 21:10-14; Deut. 22:13-30; Deut. 24:1-5
35. Joz. 2:1; Joz. 6:25; Matt. 1:5
36. Ruth 4:13-17; Matt. 1:5
37. Luc. 8:1-3; Mannen en vrouwen geloofden het Evangelie, zie o.a. Handel. 8:12
38. Openb. 21:1-2
39. Handel. 16:13; Handel. 17:4,12

*Opwekking nr. 673
maart 2022*

ODE AAN DE STERKE VROUW

MAARTJE DEKENS

Op 8 maart is het
Internationale Vrouwendag.
Koning Lemuel schreef al
duizenden jaren geleden
zijn prachtige ode aan de
sterke vrouw.

In Spreuken 31 staat het bekende loflied op de sterke vrouw, in het Hebreeuws: 'eshet chayil'. Een gedicht dat koning Lemuel schreef over een vrouw, vol wijsheid, met invloed en aandacht voor anderen. Een bijzondere vrouw, die niet alleen veel betekenis had voor de eerste lezers van het Bijbelboek Spreuken, maar die ook ons mag inspireren.

Koning Lemuel begint zijn gedicht met een vraag: "wie zal haar vinden?!" Het klinkt bijna retorisch. Wie is deze vrouw die meer waard is dan edelstenen, de vrouw die haar echtgenoot voorspoed en aanzien geeft?

ESHET CHAYIL

In het Hebreeuws staat hier: eshet chayil. Twee woorden die in het Nederlands vaak wat flets werden vertaald als 'degelijke huisvrouw' of 'deugdelijke vrouw', maar die in het Engels al wat meer kleur krijgen in het 'woman of valor': een vrouw van kracht.

'ESHET CHAYIL' IS IN HET NEDERLANDS VAAK WAT FLETS VERTAALD ALS 'DEGELIJKE HUISVROUW'

Allereerst het woord eshet, dat komt van de stam van het Hebreeuwse woord ishah wat vrouw betekent. Het tweede woord, chayil, is rijk aan betekenis. Want hier ontvouwt zich een prachtige gelaagdheid. Het kan gaan over rijkdom, competenties, overwinning, moed, dapperheid en macht. Maar het ademt ook iets van militaire kracht, doordat het zo dicht aanligt tegen het Hebreeuwse 'chayal', dat 'soldaat' betekent.

Deze vrouw is een moedige strijder. Daarbij zegt chayil in deze context niet zozeer iets over haar fysieke kracht, maar veel over haar hart, overtuiging en karakter.

HAAR HANDEN STREKKEN ZICH UIT

De opbouw van het gedicht in Spreuken 31 is vrij gemakkelijk te ontdekken: de 21 verzen kun je in vier stukken verdelen. De eerste twee en de laatste twee verzen vertellen iets over de waarde van deze vrouw: in de eerste twee verzen wordt haar waarde voor haar man genoemd; die gaat boven robijnen uit, hij vertrouwt haar volledig en hij leunt op haar. En in de laatste twee verzen wordt ze geprezen door de buitenwacht, de mensen in de poorten.

Maar het spannendste deel bevindt zich in het midden. De verzen 13-27 zeggen namelijk iets over haar activiteiten. Allereerst in haar huis of landgoed. Uit de tekst maken we op dat ze ondernemer is, ze verwerft akkers, maar is ook leider en draagt zorg voor haar gezin en haar dienstmeisjes. Ze kookt, wast, maakt kleding en dekens.

Maar let op de draai die de dichter maakt in het midden van dit gedicht. Waar in vers 19 staat dat ze haar handen uitstrekt naar haar spinnewiel en weefspoel, strekt ze diezelfde handen in vers 20 uit naar buiten. Ze strekt zich uit naar de armen, behoeftigen en de ellendigen. Ze heeft niet alleen oog voor haar huis en akker, maar ook voor haar omgeving.

Een tweeluik als het ware, waarin de dichter twee helften naast, maar ook tegenover elkaar plaatst. Heel typerend voor de Hebreeuwse poëzie, omdat het nadruk legt op haar werk voor haar gezin én haar sociale activiteiten. De spil in vers 19 draait als het ware de focus van binnen naar buiten.

Naast deze bijzondere symmetrie is de tekst ook opgebouwd als acrostichon: net als ons Wilhelmus begint elk van de verzen met een letter van het Hebreeuwse alfabet. Van A tot Z, of in het Hebreeuws: van Aleph tot Tav. Een toonbeeld van perfectie en volmaaktheid.

ZE IS STERK

Deze vrouw is sterk, sociaal en bekleed met kracht en glorie. In de geschiedenis hebben veel Bijbeluitleggers en theologen zich afgevraagd over wie dit nou gaat. Over wie schreef Lemuel? En wie had zijn moeder in gedachten toen zij haar zoon raad gaf? Sommige theologen zagen in deze eshet chayil de Thora, de wet, of de Shekinah, de aanwezigheid van de glorie en grootheid van God. Maar ook zag men in de beschrijving van eshet chayil de ziel, de wijsheid of de kerk en gemeente van Christus.

TEGENWOORDIG ZIJN THEOLOGEN HET EROVER EENS DAT HET OVER EEN ECHTE VROUW GAAT

Tegenwoordig zijn theologen het erover eens dat het over een echte vrouw gaat. Tegelijkertijd vormt het beeld van de sterke vrouw ook een mooie parallel naar Spreuken 9. Hierin stelt de dichter twee vrouwen tegenover elkaar: Vrouwe Wijsheid en Vrouwe Dwaasheid. Vrouwe Wijsheid geeft leven, vreest de Heer, zorgt voor haar dienstmeisjes en geeft te eten, iets wat ook klinkt in Spreuken 31. Maar Vrouwe Dwaasheid is onrustig, dom en onverstandig en lokt voorbijgangers op de weg die naar de dood leidt, het leven waar God niet is. Door dit contrast ontvouwt zich in het Bijbelboek iets van de wijsheid die altijd hand in hand gaat met het vrezen van God. *Het begin van wijsheid is ontzag voor God* (Spreuken 1:7).

ZE IS BIJZONDER

Het is opvallend dat de woorden eshet chayil maar drie keer voorkomen in het Oude Testament, want er lopen immers eindeloos veel vrouwen door de Bijbelverhalen die ook wijs en verstandig waren en vol ontzag voor God. Maar de enige vrouw die

- naast Spreuken 12:3 en Spreuken 31 - als eshet chayil wordt aangeduid, is Ruth. In de woorden die Boaz over haar spreekt, wanneer zij in de nacht bij hem komt en hem vraagt om als lossers op te treden: *daarom dochter, ik zal doen wat je van mij vraagt; iedereen immers weet dat je een bijzondere vrouw bent* (Ruth 3:11 NBV).

Hierin proeven we iets van het karakter van deze vrouw: ze is krachtig, loyaal en leeft naar Gods wet. Het leven van Ruth opent de toekomst van Gods volk, doordat uit het huwelijk van Boaz en Ruth veel later koning David - en in die geslachtslijn uiteindelijk ook Christus - wordt geboren (Mattheüs 1:5).

ESHET CHAYIL VOOR NU

In de kerk wordt de tekst in Spreuken 31 vaak gelezen op moederdag, als tekst om vrouwen te eren die voor hun kinderen zorgen, het thuisfront draaiende houden en die ook in sociaal opzicht hun handen uit de mouwen steken. Maar als je dieper kijkt dan zie je dat het bij eshet chayil niet zozeer iets is wat deze vrouw dóet, maar veel meer hoe ze ís. Eshet chayil zegt iets over haar identiteit. Een goddelijke stem spreekt hier over vrouwen en hun diepe waarde.

Het zegt iets over vrouwen die gaan staan op de positie die ze hebben, waar dan ook. Of je nu thuis voor je kinderen zorgt, als mantelzorger voor je ouders of burens, een bedrijf of organisatie leidt, spreekt, schrijft of biddend om mensen heen staat. Als je leeft wie je bent dan sta je gewoon op je eigen plek.

Al in de kerk van de eerste eeuwen hadden vrouwen een bediening en lezen we dat ze als leider, apostel, kerkplanter en investeerder in het missionaire werk van Jezus actief waren. Samen, in de gemeente, als bouwers van het koninkrijk, volwaardig en dienend op de plek die God hun gaf in de kracht van de Heilige Geest. Iets waarover Joël al profeteerde: de Geest zal worden uitgestort op alle mensen, oude en jonge